

UDK 371.3
UDK 811.163.42

ISSN 1845-8793

HRVATSKI, god. XIII, br. 2, Zagreb, 2015.

Stručni rad.

Prihvaćen: 31. prosinca 2015.

METODIČKI MODEL KOMPARATIVNOGA PRISTUPA BAJCI I BASNI U PRVOME RAZREDU GIMNAZIJE

Zdravko Milišić
Osnovna škola Petra Kružića
Klis

SAŽETAK: U srednjoškolskoj nastavi književnosti jednostavni epski oblici nastavna su tema u prvome razredu. U ovome se radu donosi metodički model nastavne jedinice *Bajka i basna (jednostavni epski oblici)*, ostvaren s učenicima prvoga razreda Pete gimnazije „Vladimir Nazor” u Splitu.

Ključne riječi: bajka, basna, nastava književnosti.

U ovome je radu prikazana jedna od mogućnosti interpretacije bajke i basne u srednjoškolskoj nastavi književnosti. Bajka i basna svrstavaju se u jednostavne epske oblike, a jednostavni epski oblici nastavna su tema u prvome razredu srednje škole. Nastavni sat planiran je kao kombinacija književnoteorijskoga sata i sata interpretacije književnoga teksta. Pritom je primijenjen interpretativno-analitički sustav te kombinacija metodičkih pristupa: komparativnoga, integracijsko-korelacijskoga i komunikacijsko-stvaralačkoga.

Ustroj nastavne jedinice uglavnom slijedi faze nastavnoga sata uspostavljene interpretativno-analitičkim sustavom. Komparativni pristup bajci i basni, kojim su uspoređena obilježja tih dviju književnih vrsta, ostvaren je na ulomku bajke *Kako je Potjeh tražio istinu* Ivane Brlić-Mažuranić i Ezopove basne *Konj i magarac*. Također se nastojalo da učenici u komunikaciji s izabranim književnim tekstovima pobude svoje „emocionalne, fantazijske, intelektualne i stvaralačke mogućnosti” (Rosandić, 2005: 215). Suodnosne su veze uspostavljene s predmetnim područjem jezičnoga izražavanja te je primijenjen i korelacijsko-integra-

ciji pristup, a učenici su na kraju nastavnoga sata potaknuti na samostalno pisanje basne.

Postavljeni su sljedeći ishodi učenja: učenici će moći na primjerima pokazati obilježja bajke; izdvojiti fantastične motive u bajci; raspraviti o važnosti Svarogove poruke; uočiti ulogu pouke u basnama; usporediti bajku i basnu kao književne vrste; napisati basnu po smjernicama.

Od nastavnih metoda primijenjena je metoda razgovora, čitanja, pisanja, pokazivanja, upućivanja i usmenog izlaganja. Od društveno-radnih nastavnih oblika primijenjen je čelni i skupinski rad, rad u paru i samostalni rad. Trajanje: jedan školski sat (45 minuta).

U nastavku je prikazan tijek nastavnoga sata.

1. Doživljajno-spoznajna motivacija

Polazište nastavnoga sata izreka je *život nije bajka*. Učenici zapisuju svoje tumačenje te izreke. Navođenjem onoga što nije bajkovito u životu, prisjećaju se i toga što onda jest bajka. Zaključujemo kako je najveća suprotnost između života i bajke to što bajke imaju sretan završetak.

U sljedećem nastavnom koraku učenici se metodom razgovora potiču na iskazivanje osobnoga iskustva u svezi s bajkom: Koja vam je omiljena bajka? Čitate li bajke i sada? Zašto? Jeste li čitali *Hobbita*? A *Harryja Pottera*? Zašto ta djela nisu tipične bajke? Pokušajte se prisjetiti koji su to bajkoviti elementi u tim djelima. Nadalje, bitno je učenicima postaviti i pitanje: Treba li uopće u suvremenom vremenu pričati bajke? Zašto? Primjećujemo kako su bajke i danas korisne, da se najviše čitaju u djetinjstvu, a djetetu pomažu razumjeti svijet. Mala djeca teško prihvaćaju svijet odraslih koji im izgleda „divovski“, a u bajkama divovi bivaju pobijeđeni. Dakle zlo je kažnjeno, a vjera u budućnost ima smisla. U bajkama je suvremena misao da je život bitka, ali da će se uvijek naći netko tko će nam pomoći.

Radi osvježivanja učeničkog predznanja upotrijebljena je PowerPoint prezentacija s prikazom nestvarnih likova u bajkama (vila, čarobnjaka, zmajeva, vještica, patuljaka, goblina) i čudesnih događaja. Također su prikazani najpoznatiji pisci bajki: Charles Perrault, braća Grimm i H. C. Andersen te Ivana Brlić-Mažuranić, hrvatski Andersen.

2. Najava čitanja bajke

Učenicima najavljujem kako je naša današnja tema bajka Ivane Brlić-Mažuranić *Kako je Potjeh tražio istinu* iz njezine poznate zbirke *Priče iz davnine*. Zamolim ih da se udobno smjeste i poslušaju ulomak iz te bajke.

3. Interpretativno čitanje

Slijedi čitanje ulomka s početka bajke *Kako je Potjeh tražio istinu* (u čitanci Dujmović-Markusi, Dragica, *Književni vremeplov 1*, 2010: 120).

4. Objavljivanje doživljaja

Nakon emocionalne stanke učenici iznose svoje dojmove i doživljaje potaknuti pitanjem: Što vas se najviše dojmilo u ovom ulomku?

5. Interpretacija

Interpretaciju ulomka provodimo u skupinskome radu. Učenici su podijeljeni u sedam skupina po četiri člana. Pitanja i zadatci po skupinama oblikovani su tako da odgovori na njih u konačnici dovedu do zaokružene interpretacije ulomka.

Pitanja za 1. skupinu: Gdje biste smjestili ulomak koji smo pročitali? Zašto? Gdje se odvija radnja ulomka? Kad se odvija radnja? Što zaključujete o određivanju mjesta i vremena radnje?

Cilj je dokazivanje obilježja bajke: formulaičnost početka (*Bilo je to u vrlo davno doba*); neodređenost i nepreciznost mjesta radnje (*krčevina*) i vremena radnje (*davno doba*).

Pitanja i zadatci za 2. skupinu: Izdvojite sve fantastične motive koje ste uočili u ulomku. Po čemu su ti motivi neobični? Možete li zaključiti s obzirom na opise u ulomku tko je Svarožić?

Cilj je dokazivanje još karakterističnijih obilježja bajke. Zbog neobičnosti fantastičnih motiva učenici lako uočavaju pojavu Svarožića i njegovo pokazivanje svijeta braći te Bjesomara. Bilježe opis Svarožića, njegovo blistavo odijelo, zlatnu kabanicu te posjedovanje nadnaravnih moći. Opreku Svarožiću pronalaze u Bjesomaru kojemu smeta sveti oganj koji je upalio starac Vjest. Učenici već iz samog ulomka mogu primijetiti kako je riječ o svojevrsnom božanstvu, bogu sunca (*Zlatno sunce, bijeli svijet! Moj božiću Svarožiću*). Ako učenici ne znaju ništa o njemu, kazujemo im kako je tu riječ o slavenskoj mitologiji iz koje Ivana Brlić-Mažu-

ranić često preuzima motive. Ta skupina učenika postavlja oslonac za nastavak interpretacije koja će produbiti razumijevanje značenja koje navedeni motivi imaju u ulomku i postupcima glavnih likova.

Pitanja za 3. skupinu: Zašto djeca zovu Svarožića? Kako reagiraju na njegov dolazak?

Cilj je da učenici na početku ulomka uoče potištenost unuka koju uzrokuje osjećaj kako ništa ne znaju o svijetu. Upravo iz tog neraspoloženja proizlazi njihovo zazivanje Svarožića ne bi li se tako oraspoložili. Učenici također uočavaju reakciju djece na Svarožićev dolazak. Primjećuju kako osjećaj straha pred Svarožićevom pojavom smjenjuje prethodni osjećaj potištenosti.

Pitanja i zadatci za 4. skupinu: Tko je u ulomku suprotnost Svarogu? Objasnite svoj odgovor. Iz čega možemo zaključiti da je Bjesomar negativan lik u bajci?

Cilj je da učenici preko opisa Bjesomara uoče njegovu želju da pobuni unučad protiv starca Vjesta te da zaključe kako Bjesomar predstavlja zlo u bajci i suprotnost Svarožiću.

Pitanja i zadatci za 5. skupinu: Svarog je braći pokazao svijet. Što im je to sve pokazao? Što biste im vi pokazali da je svijet?

Cilj je usmjeriti učenike na uočavanje važnosti Svarogove poruke. Učenici će navesti što je Svarožić braći pokazao kao svijet: bogatstva, vojske, sukobe, prirodne pojave... te izvesti zaključak kako je to ustvari materijalni prikaz svijeta. Tomu suprotstavljaju svoje viđenje svijeta koje bi trebalo biti okrenuto onom unutarnjem, vrijednostima kao što su prijatelji, obitelj, umjetnost... Peta skupina stvara tako preduvjet za razumijevanje Svarožićeve poruke braći.

Pitanja i zadatci za 6. skupinu: Svarog kazuje braći što trebaju činiti da bi bili sretni. Pronađite i zapišite njegovu poruku braći. Kako shvaćate tu misao? Ima li smisla svijet koji je Svarožić prikazao braći ako se ne držimo te poruke? Zašto?

Cilj je dublje razumijevanje Svarožićeve poruke: *Ne idite ni za dobrim ni za lošim poslom dok ne vratite ljubav djedu*. Učenici daju svoje tumačenje te poruke. Mogu primijetiti kako poruka govori o uzvraćanju ljubavi za vrijeme koje im je djed posvetio, brinuo se o njima, odgojio ih i pružio im dom. Sljedećim pitanjem potiče ih se pak na to da razmisle

o nekim životnim vrijednostima na koje je ulomak izravno uputio te da u svezi s tim zauzmu svoje stajalište. Bitno je da se u konačnici dođe do zajedničkog zaključka kako prikazani svijet ne bi imao previše smisla jer su materijalne stvari samo dio ljudskog života. Dakle, treba imati u vidu i drugu stranu koja obuhvaća osjećaje, zahvalnost, ljubav i poštovanje starijih.

Zadatak za 7. skupinu: Primijenite Svarogovu poruku braći na neka svoja iskustva.

Cilj je da učenici povežu poruku iz bajke sa svojim iskustvima.

6. *Usustavljanje obilježja bajke*

Nakon rada u skupinama predstavnik svake skupine izvješćuje o učeničkim uradcima. S učenicima usustavljujemo obilježja bajke (fantastični događaji, nestvarni likovi, važnost poruke).

7. *Najava interpretacije basne*

Basnu kao književnu vrstu najavljujemo u usporedbi s bajkom: Ako se bajke temelje na nestvarnim likovima, onda bismo za basnu mogli reći kako je ona priča o životinjama. Potičemo učenike da iznesu svoja znanja o basni (životinje imaju ljudske osobine, basna počinje ili završava poukom). Učenicima s pomoću PowerPoint prezentacije prikazujemo nekoliko ilustracija životinja, a oni im pridružuju ljudske osobine (lisica – lukavost, zec – strašljivost, mačak – tvrdoglavost, lav – snaga, vuk – nasilnost, miš – slabašnost, cvrčak – bezbrižnost). Za basne bismo mogli reći kako su one najdemokratičniji književni oblik jer izravno upućuju na ljudske mane i kritiziraju ih. Budući da to može biti opasno, pisane su u obliku alegorije.

8. *Najava čitanja basne*

Najavljujemo čitanje basne *Konj i mačak* (u čitanci Dujmović-Markusi, Dragica, *Književni vremeplov 1*, 2010: 122).

9. *Interpretacija basne*

Nakon što su poslušali basnu, s učenicima otvaramo raspravu o tome što se kritizira u basni *Konj i mačak*. Uočavamo kako se basna temelji na kritiziranju odbijanja pomoći slabijem. Učenici nadalje uočavaju kako konj predstavlja u basni sebičnost te uočavaju i tumače po-

uku basne: *Ako se veliki s malima udruže, spasit će se u životu jedni i drugi.* Zaključujemo kako nas basna poučava da ne smijemo u životu gledati samo sebe, već pomoći i drugom jer u konačnici to može obojma biti od koristi.

Da bi što bolje uočili i shvatili smisao pouke u basnama, učenicima dijelimo na nastavnim listićima nekoliko pouka sa zadatkom da izaberu onu koja im se najviše dopada i objasne čemu nas poučava. Cilj je usmjeriti učenike na zaključak kako su pouke zapravo mudre izreke, neke vječne istine kojima je uloga odgoj budućih naraštaja.

Pouke:

Ne postoji sreća koja je izgrađena na mukama i poniženjima.

Ne treba uvijek nasjesti na laskanje, već biti svjestan svojih mogućnosti.

Bježeći od jedne opasnosti, katkad zapadamo u još veću.

Stradat će oni koji iznevjere svoje prijatelje.

Brljavci često ne znaju što govore.

Ljepota se ne mjeri količinom nego vrijednošću, a kvaliteta je uvijek važnija od kvantitete.

Nisu svi sposobni obavljati iste poslove.

10. Sinteza

S učenicima usustavljujemo najbitnija obilježja bajke i basne. Bajka: formulaičan početak, sretan kraj, vrijeme i prostor nisu jasno određeni, natprirodna bića i događaji, dobro pobjeđuje zlo. Basna: pisana u obliku alegorije, likovi su životinje, pouka.

11. Stvaralački rad učenika

Rad u paru. Svaki par učenika izvlači nastavni listić sa zadatkom. Zadatak je sastaviti basnu na temelju smjernica koje sadrže temu i pouku basne. Nakon obavljenoga zadatka nekoliko učenika pročita svoje basne.

Smjernice za pisanje basne:

- Napišite basnu o mišu koji je odlučio dizati utege kako bi postao dovoljno snažan da pobijedi mačku. Basnu završite poukom: *Što hoćeš, to i možeš* ili *Za svaku pobjedu mora se potruditi.*

- Napišite basnu o majmunčiću koji je izgubio igračku, a prijatelj mu pomaže da je nađe. Basnu završite poukom: *Prijatelji su najveće bogatstvo ili Prijatelji pomažu u nevolji ili Tomu služe prijatelji.*
- Napišite basnu o magarcu koji je odlučio otploviti u drugu zemlju u potrazi za boljim životom. Basnu završite jednom od ovih pouka: *Kod kuće je najbolje; Kućni prag je najviša planina; Čovjek treba biti zadovoljan samim sobom; Potraži sreću u sebi; Bolji život je u nama.*
- Napišite basnu o mački koja nije htjela ništa raditi, nego samo gledati televiziju. Loša zamisao! Na kraju napišite pouku: *Pametno iskoristi svoje vrijeme ili Život nije sapunica ili Život je kratak da bi ga trošio na TV.*
- Napišite basnu o mački koja je predložila mišu primirje i pozvala ga na večeru. Basnu završite poukom: *Ne vjeruj svakome ili Ne vjeruj neprijatelju ili Vuk dlaku mijenja, a ćud nikada.*
- Napišite basnu o bogatoj lisici koja se voljela hvaliti svojim novcem. Basnu završite poukom: *Tko se hvali, sam se kviri.*

LITERATURA

- Dujmović-Markusi, Dragica, *Književni vremeplov 1*, Zagreb, 2010.
- Dujmović-Markusi, Dragica, *Književni vremeplov 1. Priručnik za nastavnike*, 2010.
- Rosandić, Dragutin, *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb, 2005.
- Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Zagreb, 2005.
- Sironić, Milivoj (ur.), *Ezop: basne. Izbor*, Zagreb, 1974.
- Vuković, Tvrtko (ur.), *Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić. Kritičko izdanje; sv. 3*, Slavonski Brod, 2011.

MODEL OF TEACHING ON THE EXAMPLE OF COMPARATIVE APPROACH TO FAIRY TALES AND FABLES IN THE FIRST GRADE OF HIGH SCHOOL

SUMMARY

Simple epic forms are literature teaching subject in the High school first grade. This work carries out the methodical model of the teaching unit *Fairy tale and fable (simple epic forms)*, realized with the first grade students of the Fifth high school „Vladimir Nazor” in Split.

Keywords: fairy tale, fable, literature teaching.